

Φιλολογικά σημειώματα

Ο ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ
ΚΑΙ Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Της Κλεοπάτρας Πρίφτη

3ο (τελ.)

Σ' ένα γράμμα του Καζαντζάκη προς τον συγγραφέα MAX TAU, προσδιορίζει ο ίδιος ως εξής τη σπουδαιότητα που ο Χριστός είχε στην πνευματική του ζωή: "... Από τα παιδικά μου χρόνια ο Χριστός με βασάνιζε-αυτή η ένωση ή τόσο μυστηριώδης και τόσο πραγματική του ανθρώπου και του Θεού, αυτή η SEHN SUCHT η τόσο ανθρώπινη και τόσο υπεράνθρωπη, μιας συμπιλίωσης του Θεού και του ανθρώπου στο υψηλότερο επίπεδο που ένα ον μπορεί να ποθήσει... Στην εποποιία μου Οδύσσεια αφιερώνω στον Χριστό μια ολοκληρη ραψωδία, αλλά κι αυτό δε με λύτρωσε. Αργότερα επιχείρησα νέα έφοδο. Εγραψα το "Χριστός Ξανασταυρώνεται" κι ευθύς αμέσως τον "Τελευταίο Πειρασμό". Αλλά παρ' όλες αυτές τις απελπισμένες προσπάθειες το θέμα παραμένει για μένα ανεξάντλητο, γιατί το μυστήριο της πάλης του ανθρώπου και του Θεού, της σάρκας και του πνεύματος, του θανάτου και της Αθανασίας είναι ανεξάντλητο." Και σημειώνει αλλού ο Πρεβελάκης: "... Πράγματι ο Χριστός μ' αυτήν την έννοια δεν εγκατέλειψε ποτέ το πνεύμα του Καζαντζάκη καθώς δείχνει "Ο φτωχούλης του Θεού".

Στο συμπόσιο που έγινε στο Ηράκλειο Κρήτης το 1986 για το Νίκο Καζαντζάκη μίλησε κι ο πρωτοπριεβύτερος Γεώργιος Πυρουνάκης με θέμα: "Ο ένθεος Καζαντζάκης" και αναφέρει επί λέξει όπως δημοσιεύθηκε στο περιοδικό "Προβλήματα" του π. Πυρουνάκη: "... Και το Τίποτα ακόμα του Καζαντζάκη δεν είναι πλήρης άρνηση του Θεού (ταυτίζεται μάλλον με το Απόλυτο-όπως είπε προηγουμένως η Κλεοπάτρα Πρίφτη). Εναλλάσσει τις ονομασίες. Επειτα ας το προσέξουμε αυτό, αν κατηγορεί και μεταξύ αυτών και πίστεις και ηθικές, το πράττει για τις παράφορες τους και τις εκμεταλεύσεις που γίνονται ατυχώς παμπόλλες... Μα ούτε και εναντίον του δικού μας Κλήρου καταφέρεται. Στα έργα του δεν αντιπροσωπεύει τον Ιερό Κλήρο ο Παπά-Γρηγόρης, του "Ο Χριστός Ξανασταυρώνεται" αλλά ο υπερασπιστής του λαού ο Παπά-Φώτης, στο "Αδερφοφάδες ο Παπά-Γάβναρος με το κήρυγμα του για τη λευτεριά του ανθρώπου του Θεού".

Ο ίδιος ο Καζαντζάκης στο ν πρόλογο του "Ο Τελευταίος Πειρασμός" μας λέει: "... Ανάγκη λοιπόν για να μπορέσουμε να τον ακολουθήσουμε βαθιά, να ξέρουμε τον αγώνα του να ζήσουμε την αγωνία του, πως νίκησε τις ανθισμένες παγίδες της γης, πως θυσίασε τις μεγάλες και τις μικρές χαρές του ανθρώπου κι ανέβηκε από θυσία σε θυσία, από άθλο σε άθλο στην κορυφή της Άθλησης, στο Σταυρό. Ποτέ δεν ακούω με τόσο τρόπο την αιματωμένη πορεία του στο Γολγοθά, ποτέ δεν έζησα με τόση ένταση, με τόση κατανόηση κι αγάπη το Βίο και τα πάθη του Χριστού, όσο τις μέρες και τις νύχτες που έγραφα τον "Τελευταίο Πειρασμό". Γράφοντας την εξομολόγηση τούτης της αγωνίας και της μεγάλης ελπίδας του ανθρώπου ήμουν συγκινημένος τόσο που τα μάτια μου βούρκωναν, δεν είχα νοιώσει ποτέ με τόση γλύκα με τόσο πόνο, να πέφτει στάλα-στάλα το αίμα του Χριστού στην καρδιά μου..."

Στο "Ο Χριστός Ξανασταυρώνεται" ο Καζαντζάκης με το στόμα του του Παπά-Φώτη λέει: Θεέ μου, τι κόλαση θα ήταν η ζωή αν δεν υπήρχε η μεγάλη ελπίδα, η βασιλεία των ουρανών. "Στον "Τελευταίο Πειρασμό": "... Σταυρώθηκε ο Χριστός κι από τότε νικήθηκε ο Θάνατος..." και σ' άλλο σημείο: για τον Χριστό: "... Αν δεν είχε μέσα του το ζεστό ανθρώπινο στοιχείο, δεν θα μπορούσε ποτέ με τόση σιγουράδα και τρυφερότητα ν' αγγίξει την καρδιά μας και δεν θα μπορούσε να γίνει πρότυπο στη ζωή μας. Αγωνιζόμαστε κι εμείς τον βλέπουμε κι αυτόν ν' αγωνίζεται και πέρνουμε κουράγιο. Βλέπουμε ότι δεν είμαστε ολόμοναχοι στον κόσμο, αγωνίζεται κι αυτός μαζί μας-στο σημείο αυτό κατά τον Πρωτοπρεσβύτερο Γεωρ. Πυρουνάκη ο Καζαντζάκης θεολογεί υψηλά..."

Ο Νίκος Καζαντζάκης δε στάθηκε ποτέ εχθρικό απέναντι στην Εκκλησία. Σ' όλη τη ζωή του αναζητούσε τον Θεό. Όταν το Βατικανό αναγράφει στον INDEX τον "Τελευταίο Πειρασμό" ο Καζαντζάκης τηλεγραφεί στην Επιτροπή του INDEX τη φράση του Τερτυλιανού "AD TUUM DOMINE TRIBUNAL APPELLO". Την ίδια φράση αποτίνει και στην Ορθόδοξη εκκλησία όταν γινόταν η συζήτηση για αφορισμό του

"Στο δικαστήριο σου Κύριε κάνω έφεση" και προσθέτει για την Ορθόδοξη Σύνοδο "Μου δώσατε μία κατάρρα Άγιοι πατέρες, σας δίνω κι εγώ μια ευχή. Σας εύχομαι νάναι η συνείδηση σας τόσο καθαρή όσο είναι η δική μου και νάστε τόσο ηθικοί και τελικά τον απόθεσαν στους

Επανερχομαι στην πλανεμένη άποψη που ευρύτατα διαδίδεται πως η Ορθόδοξη Εκκλησία καταδίκασε τον Καζαντζάκη. Και ακόμα είναι επίσης λάθος πως δήθεν δεν έγινε εκκλησιαστική κηδεία στον Καζαντζάκη. Ο Ιερός Κλήρος του Ηρακλείου με επικεφαλής τον τότε Αρχιεπίσκοπο Κρήτης Ευγένιο τον κήδεψαν κι ένας Ιερέας τον συνόδεψε ως τον τάφο.

Και πάλι στο σημείο αυτό θα μου επιτρέψετε ν' αναφερθώ σε δικές μου αναμνήσεις απ' την κηδεία του Ν. Καζαντζάκη κι ακόμα τον αντίκτυπο που είχε στην Κρήτη, στον απλό Λαό ο Θάνατος του.

Η σορός του Καζαντζάκη ήρθε στην Ελλάδα από την Γερμανία, έφτασε στην Ελευσίνα κρυφά, μυστικά και τελικά τον απόθεσαν στους νεκροθαλάμους του Α' Νεκροταφείου, όπου μαζευτήκαμε λίγοι φίλοι και τον ξαγρυπνήσαμε, ο Π. Πρεβελάκης, ο Μ. Κατράκης, ο Μινωτής, Κρητικοί δηλαδή οι περισσότεροι και ξένοι από την Ευρώπη.

Τ' άλλο πρωί έστειλε ο Ωνάσης δύο πούλμαν να συνοδεύσουμε το Νεκρό στο Αεροδρόμιο. Δε γέμισε καλά-καλά ούτε το ένα... Κι έτσι πέρασε η σορός του Καζαντζάκη απ' την Αθήνα, μπροστά στο νεκροφόρο αυτοκίνητο, πίσω δύο-τρία αυτοκίνητα με την πιστή του συντρόφισσα, τους συγγενείς και πίσω το μισό-άδειο πούλμαν. ούτε ένα καπέλο δε χαϊρέτησε το Νεκρό όπως τρέχαμε τη λεωφόρο Συγγρού για το αεροδρόμιο. Μα αν στην Αθήνα δεν τόλμησε κανείς να ρίξει μιά κραυγή, ένα σύνθημα στο Πανεπιστήμιο-Παιδιά φέρανε τον Καζαντζάκη, τρέξτε να τον πάρουμε στα χέρια. Χαλεποί γαρ οι καιροί- η Κρήτη ξεσηκώθηκε σύσσωμη και περιμενε το τέκνο της που την τίμησε στα πέρατα του Κόσμου, με συγκίνηση, τιμή, πόνο και βαθύ πένθος.

Έτυχα και στις δύο κηδείες των μεγάλων Κρητικών Νεκρών, που τους αρνήθηκε η άλλη Ελλάδα. Παιδί στην κηδεία του Βενιζέλου φόρεσα το πένθος στο χέρι και την κονκάρδα στο πέτο, την έχω ακόμα, για το Λευτέρη μας 40 μέρες.

Το Νικο, το Δάσκαλο μου τον λατευτό, τον έκλαψα σαν ορφανεμένη ψυχή, όπως κι ολόκληρη η Κρήτη.

Δεν ήταν γνωστός στην Κρήτη ο Καζαντζάκης όπως ο Βενιζέλος. Ένας συγγραφέας δε μπορεί ποτέ νάναι δημοφιλής όπως ο πολιτικός-αγωνιστής. Επιτρέψτε μου να σας διηγηθώ ένα μικρό χαρακτηριστικό επεισόδιο απ' την κηδεία του Νίκου.

Σαν μαθεύτηκε στα Χανιά ο θάνατος του κι η μέρα της κηδείας του, ξεσηκώθηκε κόσμος και ντουινιάς για να έρθουνε στο Κάστρο. Ένας εκατοχρονίτης Σφακιανός κοίταζε την ανταραχή στην Αγορά των Χανίων.

-Ντα γίνεται συντέκνοι; ρωτά.

-Πέθανε ο Καζαντζάκης, τ' αποκρίνονται.

-Ε, και; Ντα τανε τούτος σας;

-Μεγάλος. Μεγάλος σαν τον Βενιζέλο. Αφορεσμένος κι αυτός και δεν τόνε θέλουνε, λέει να σταθεί ούτε ποθαμένος στην Αθήνα.

-Ντα καμε λέει; φωνάζει ο Σφακιανός γέροντας. Τα ίδια θα μάσε κάνουνε πάλι; Αυτός ο Καζαντζάκης θάνατι πρέπει από τσοι Κρητικούς στο Καλά-καλούς. Ούλοι, συγκοιμήνουμε το λοιπός τονε θάψουμε με τιμή και δόξα. Αυτά στην Κρήτη.

Μπορεί να υπήρξαν μερικοί φαντασμένοι "Ζηλωτές" αλλά ποτέ η Εκκλησία δεν καταδίκασε τον Καζαντζάκη δεν είναι ο απελπισμένος μηδενιστής. Παλεύει. Παλεύει κι αυτό το μηδενισμό του να ξεπεράσει.

Αγώνας πάνω από την Άβυσσο. Αγώνας κι όταν δεν υπάρχει ελπίδα. Ο Καζαντζάκης αγάλιασε κι έκλεισε στην καρδιά του όλο τον παγκόσμιο πόνο, όλη την ανθρώπινη αγωνία των αιώνων. Κι αγωνίζεται ν' ανεβάσει το γένος τούτο των ανθρώπων, να μετουσιώσει την ύλη σε πνεύμα.

Η πορεία του μπορεί να δοθεί σε τρεις φάσεις, όπως πολλοί μελετητές του έχουν επισημάνει:

1) Την εικόνα του σκούληκα που γίνεται πεταλούδα: Μετουσίωση.

2) Την εικόνα του Χελιδονόψαρου που πηδά έξω από το νερό: Υπέρβαση.

3) Την εικόνα του μεταξοσκώληκα που γεννά στα σπλάχνα του το μετάξι: Δημιουργία.

Αυτός ήταν ο Καζαντζάκης κι αυτός ο Θεός του κι η Εκκλησία ου, όπως μας τον δίνει τόσο όμορφα, συγκινητικά και ποιητικά στην "Αναφορά στον Γκρέκο".

"... Αδερφή μυγαδιά, μίλησε μου για το Θεό, Κι η μυγαλιά σκεπάστηκε με ανθούς.